

Η ΡΗΤΡΑ ΤΟΥ ΜΑΛΛΟΝ ΕΥΝΟΟΥΜΕΝΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Τοῦ κ. Ι. Λ. ΦΡΑΓΚΟΥ
Τακτικοῦ Καθηγητοῦ τῆς Α.Β.Σ.

Ἡ πλέον ἐνδιαφέρουσα ρήτρα, ἐκ τῶν περιλαμβανομένων εἰς τὰς ὑπογραφομένης μεταξὺ Κρατῶν διμερεῖς ἢ πολυμερεῖς συμβάσεις, εἶναι ἀναμφισβητήτως ἡ ρήτρα τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου Κράτους. Εἶναι γενικῆς κατὰ κανόνα ἐφαρμογῆς, ἰδιαίτερον ὅμως ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἀπὸ τελωνειακῆς καὶ δασμολογικῆς ἀπόψεως. Διὰ ταύτης ἐξασφαλίζεται ἴση μεταχειρίσις εἰς τὰς δημιουργουμένης διὰ τῶν συμβάσεων σχέσεις. Ἀποτελεῖ τὴν ἀσφαλιστικὴν δικλείδα διὰ τὰ ὑπογράφοντα συμβάσεις Κράτη πρὸς κατοχύρωσιν αὐτῶν ἀπὸ πάσης εὐμενεστέρας μεταχειρίσεως τρίτου τινὸς Κράτους, δοθείσης διὰ μεταγενεστέρας συμφωνίας. Ἐξασφαλίζει ὡς ἐκ τούτου ἰσοτιμίαν μεταχειρίσεως, ἀποκλειομένης πάσης διακριτικῆς εὐνοίας. Εἶναι, ἐπομένως, αὕτη ὅρος συμβατικός, βάσει τοῦ ὁποίου τὰ συμβαλλόμενα Κράτη ἐγγυῶνται ἀμοιβαίως τὴν ἐφαρμογὴν τῶν πλέον εὐνοϊκῶν διατάξεων, ἀπὸ ἀπόψεως δασμολογίου, ἐμπορίου, ναυτιλίας κλπ., τῶν ἰσχυουσῶν ἢ τῶν μελλουσῶν νὰ ἰσχύσουν δι' οἰονδήποτε ἕτερον Κράτος, ἀπολαῦσον τῆς πλέον ἐιδικῆς μεταχειρίσεως (1).

Ἡ ρήτρα τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου Κράτους παραχωρεῖται κατὰ κανόνα σήμερον ἄνευ ὄρων καὶ ἀπεριορίστως. Εἰς τὸ παρελθὸν ἐγένετο χρῆσις τῆς ὑπὸ ὄρους τοιαύτης ἢ καὶ τῆς περιωρισμένης.

Ἄνευ ὄρων εἶναι ἡ ρήτρα ἢ παρέχουσα αὐτομάτως εἰς τὸ ἕτερον συμβαλλόμενον Κράτος, ἄνευ οἰονδήποτε ἀνταλλάγματος, ὅλα τὰ πλεονεκτήματα τὰ παραχωρηθέντα εἰς τρίτον Κράτος.

Ἐπὶ ὄρους εἶναι ὅταν ἡ εὐνοία, ἢ παραχωρηθεῖσα εἰς ἓν Κράτος, ἐπεκτείνεται ἀμέσως εἰς τὸ ἕτερον συμβαλλόμενον Κράτος, ἂν ἄνευ ἀνταλλάγματος

1) Βλ. E. Allix, Les Droits de Douane. Τόμος 1, σελ. 50, 42 καὶ 153.

Κ. Παρίτση: Ἡ ρήτρα τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου κράτους. Δελτίον Διευθύνσεως Τελωνείων, ἀρ. 33, σελ. 14.

Κ. Π. Παναγιωτάκου. Τὸ πρόβλημα τῆς ἐρμηνείας τῶν διεθνῶν συνθηκῶν καὶ ἡ ρήτρα τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου Κράτους, 1943.

Κ. Χ. Βαρβαρέσου. Αἱ ἐμπορικαὶ συμβάσεις καὶ ἡ ρήτρα τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου Κράτους. Μέρος Α', Γενικὴ Θεωρία, Ἀθῆναι 1923.

Θ. Χ. Χρηστίδου. Ὁ ὄρος τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου Κράτους. Οἰκονομολόγος Ἀθηνῶν, 7 Μαρτίου 1931.

M. Schmidlin et J. Ducrocq. L'organisation et la réglementation du Commerce extérieur en France. Précis d' économie douanière, σελ. 302 καὶ ἐπ.

παρεχωρήθη αὕτη εἰς τὸ τρίτον Κράτος, ἢ ἂν παρεχωρήθη αὕτη μὲ τὰ αὐτὰ ἢ ἰσοδύναμα πρὸς ταύτην ἀνταλλάγματα.

Ἄπεριόριστος εἶναι ὅταν ἐφαρμόζεται ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν δασμολογιῶν τῶν συμβαλλομένων Κρατῶν, περιορισμένη δὲ ὅταν ἐφαρμόζεται ἐπὶ ὠρισμένων κλάσεων τῶν δασμολογιῶν. Διὰ τῆς τελευταίας ταύτης ἐξασφαλίζεται ἀπλῶς ἢ καλυτέρα μεταχειρίσεις εἰς τὰ προϊόντα τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐξαγωγικῆς κινήσεως τοῦ Κράτους, τὸ ὁποῖον εὐνοεῖται διὰ ταύτης.

Ἡ ρήτρα τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου Κράτους συμπληροῦται εἰς τὰς διαφόρους συμβάσεις καὶ διὰ τῆς ρήτρας τῆς ἐθνικῆς μεταχειρίσεως καὶ τῆς τοιαύτης τῆς ἀμοιβαιότητος, αἱ ὁποῖαι διέπουν ὠρισμένα ζητήματα ἐκ τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰς ὑπογραφομένας συμβάσεις. Διὰ τῆς ρήτρας τῆς ἐθνικῆς μεταχειρίσεως περιορίζεται ἡ φορολογικὴ πλῆξ ἐπιβάρυνσις τῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγομένων εἰδῶν εἰς τὰ πλαίσια τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τῶν ὁμοειδῶν ἐγχωρίων προϊόντων. Οὕτω, τὰ ξένα προϊόντα ἀπολαύουν τῆς αὐτῆς μεταχειρίσεως μὲ τὰ ἐθνικὰ προϊόντα ἀπὸ ἀπόψεως ἰσχυροῦσης φορολογικῆς νομοθεσίας ἢ μελλούσης νὰ ἰσχύσῃ τοιαύτης.

Ἡ ρήτρα ἀμοιβαιότητος ἀφορᾷ ὅλας ἐκεῖνας τὰς περιπτώσεις εἰσαγωγῶν εἰδῶν διὰ τὰς ὁποίας ἡ διευκόλυνσις, εἴτε τελωνειακῆς, εἴτε δασμολογικῆς φύσεως, εἶναι ἐπιβεβλημένη διὰ γενικωτέρους λόγους. Οὕτω, ἐπὶ ἀμοιβαιότητι παρέχονται δασμολογικαὶ ἀπαλλαγαὶ εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις (διπλωματικοῦ προσωπικοῦ κλπ.) ἢ ἐπιτρέπονται εἰσαγωγαὶ εἰδῶν εἰς ἐλευθέραν χρῆσιν ὑπὸ ὠρισμένων προσώπων ἢ δι' ὠρισμένας εἰδικὰς χρήσεις.

Τὸ πλεονέκτημα τῆς ρήτρας εἶναι ἡ παροχὴ ἐγγυήσεως περὶ τοῦ ὅτι, ἂν ἐπιτευχθεῖσα εὐνοία δι' ὠρισμένον προϊόν γίνεται εὐνοϊκωτέρα διὰ τὸ αὐτὸ προϊόν ἄλλου Κράτους, ἡ εὐνοϊκωτέρα αὕτη μεταχειρίσις ἐπεκτείνεται αὐτομάτως καὶ διὰ τὸ προϊόν τῆς χώρας ταύτης.

Ἡ ἴση ἐπομένως μεταχειρίσις τῶν αὐτῶν προϊόντων, διαφόρων ὅμως Κρατῶν, δημιουργεῖ τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα δι' ἅπαντα τὰ συμβαλλόμενα Κράτη. Διὰ ταύτης ὅμως ἐπεκτείνεται πᾶσα νέα παραχώρησις πρὸς Κράτος τι εἰς ὅλα τὰ ἀπολαύοντα ταύτης Κράτη ἄνευ ἀνταλλάγματος. Τὸ περιεχόμενον τῶν συμβάσεων ἐνοποιεῖται οὕτω, ἀποκλειομένης τῆς διαφορικῆς μεταχειρίσεως καὶ ἐκμηδενιζομένης τῆς ἀξίας τῶν δι' εἰδικῶν ἀνταλλαγμάτων γενομένων εἰδικῶν εὐνοϊκῶν παραχωρήσεων εἰς ὠρισμένον προϊόν ὠρισμένης χώρας.

Ἡ ἐξουδετέρωσις τοῦ ἀποτελέσματος τούτου ἐπιτυγχάνεται συνήθως διὰ τῶν δασμολογικῶν ἐξειδικεύσεων καὶ διὰ τῆς παραχωρήσεως περιορισμένης ρήτρας εἰς τὰ προϊόντα τὰ ἐνδιαφέροντα τὴν ἐξαγωγήν τοῦ συμβαλλομένου Κράτους. Δυσχέρειαι ὅμως δημιουργοῦνται ἐκ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν μεθόδων τούτων εἰς τὴν διαπραγματέυσιν τῶν συμβάσεων, κατακρίνονται δὲ αὐταὶ γενικῶς ὑπὸ τῶν κύκλων τῆς διεθνοῦς οικονομικῆς δράσεως.

Ἡ ἐμφάνισις τῆς ρήτρας τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου Κράτους εἰς τὰς διεθνεῖς οἰκονομικὰς καὶ ἐμπορικὰς συνθήκας καὶ συμφωνίας χρονολογεῖται κυρίως ἀπὸ τοῦ 19ου αἰῶνος. Πάντως καὶ εἰς παλαιότερας συμβάσεις ἀναφαίνεται, ἀλλὰ ὄχι μὲ τὴν αὐτὴν ἑκτασιν ἐφαρμογῆς.

Ἐκ τῆς 20οῦ αἰῶνος γίνεται εὐρυτέρα χρῆσις τόσοις εἰς τὰς πολιτικὰς συνθήκας, ὅσον καὶ εἰς τὰς οἰκονομικοῦ περιεχομένου συμβάσεις. Ἡ μὴ ὁμοίομορφος ἐφαρμογὴ ἐδημιούργησε ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἀπασχόλουσιν τὴν διεθνή οἰκονομικὴν δρᾶσιν. Αἱ συζητήσεις κατέληξαν εἰς τὴν διατύπωσιν συστάσεως περὶ ὁμοιόμορφου ἐφαρμογῆς ταύτης ἐκ μέρους ἐκάστης χώρας, πρὸς καλυτέραν ἐξυπηρέτησιν τῆς διεθνούς οἰκονομικῆς συνεργασίας, δεδομένου ὅτι ἡ ρήτρα ἀποτελεῖ τὴν ἀσφαλιστικὴν δικλείδα τῆς ἐννοίας τῆς ἀμοιβαιότητος, ἡ ὁποία πρέπει νὰ διέπῃ τὰς διεθνεῖς συναλλαγὰς. Ἀνεγνωρίζετο πάντως ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ρήτρας ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ τρόπου τῆς διατυπώσεώς της εἰς τὰς ὑπογραφομένας συμβάσεις.

Τὸ περιεχόμενον ὅμως τῆς ρήτρας διέφερε εἰς τὰς μεταξὺ Κρατῶν ὑπογραφομένας συμβάσεις, ὁ τρόπος δὲ τῆς τοιαύτης ἐμφάνισεως τῆς ρήτρας εἰς τὰς διαφόρους συμβάσεις καὶ ἡ ἀνομοιόμορφος ἐφαρμογὴ της κατεκρίνετο ὑπὸ τῶν διεθνῶν κύκλων καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς μία τῶν κυρίων αἰτίων τῆς διεθνούς κρίσεως καὶ ὡς ἀναχρονιστικὴ καὶ ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν μεταπολεμικὴν διεθνή οἰκονομικὴν ζωὴν. Ἡ ρήτρα ἔπρεπε νὰ συνεπάγεται δικαίωμα ἀπαιτήσεως καὶ ὑποχρέωσιν παραχωρήσεως ἀμέσως καὶ ἄνευ ἀνταλλαγμάτων τῶν πάσης φύσεως εὐνοιῶν τῶν παραχωρηθεισῶν εἰς τὸ πλεόν εὐνοούμενον Κράτος, εἴτε διὰ τῆς αὐτονομοῦ νομοθεσίας τῶν Κρατῶν, εἴτε διὰ τῶν συμβάσεων μὲ τὰς τρίτας χώρας. Τὸ ἀποτέλεσμα ὅμως τοῦτο μόνον διὰ τῆς ἀπεριορίστου καὶ ἄνευ ὄρων ρήτρας ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῆ. Πρῶτος διεθνῆς ὀργανισμὸς ἐπιχειρήσας τὴν μελέτην τοῦ ζητήματος εἶναι ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν, ἡ ὁποία διὰ τῆς οἰκονομικῆς ἐπιτροπῆς καθιέρωσε εἰδικὸν ὄρισμὸν τῆς ρήτρας ἀναλύοντα τὸ περιεχόμενον ταύτης (2).

Εἰς τὰς ὑπογραφομένας ἕκτοτε συμβάσεις τὰς συναπτομένας μεταξὺ τῶν διαφόρων Κρατῶν, κυριαρχεῖ ἡ ἀπεριορίστος καὶ ἄνευ ὄρων παροχὴ τῆς ρήτρας. Ὑπὸ τινῶν ὡσαύτως συμβάσεων ὠρισμένων Κρατῶν χρησιμοποιοῖται καὶ ἡ ὑπὸ ὄρους τοιαύτη, ἡ ἐπαχθὴς λεγομένη. Διὰ τῶν τοιούτων συμβάσεων ἡ παραχώρησις τῆς ρήτρας γίνεται ὑπὸ τοὺς ὄρους τῆς ἀντιπαροχῆς προσθέτου ἀνταλλάγματος ἀναλόγου πρὸς τὸ παρεχόμενον παρὰ τρίτου Κράτους. Ὁ μηχανισμὸς οὗτος παροχῆς τῆς ρήτρας ἐχρησιμοποιήθη καὶ κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις πρὸς ὑπογραφὴν τῆς Γενικῆς Συμφωνίας Δασμῶν καὶ Ἐμπορίου.

Ὡς πρὸς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ρήτρας τοῦ μᾶλλον εὐνοούμενου Κράτους παρατηροῦμεν ὅτι προσπάθεια κατεβλήθη, προκειμένης ἐπιδιώξεως συνάψεως

2) Ἡ συμβουλευτικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καθιέρωσε τὸν ἐξῆς ὄρισμὸν τῆς ρήτρας: «Τὰ συμβαλλόμενα μέρη συμφωνοῦν εἰς τὴν παραχώρησιν ἀμοιβαίως τῆς ἀπεριορίστου καὶ ἄνευ ὄρων ρήτρας τοῦ Μ.Ε.Κ. δι' ὅ,τι ἀφορᾷ τοὺς δασμούς, τοὺς προσθέτους τούτων φόρους, τὸν τρόπον εἰσπράξεως αὐτῶν, ὡς καὶ εἰς τοὺς κανόνας, διατυπώσεις καὶ ἐπιβαρύνσεις εἰς τὰς ὁποίας ὑπόκεινται αἱ τελωνειακαὶ πράξεις. Πᾶν πλεονέκτημα, ἢ εὐνοια ἢ προνόμιον ἢ ἀτέλεια, ἡ ὁποία παρεχωρήθη ἢ θὰ παρεχωρηθῆ εἰς τὸ μέλλον ὑπὸ τοῦ ἐνὸς ἐκ τῶν συμβαλλόμενων Κρατῶν, ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἀνωτέρω, εἰς φυσικὰ ἢ βιομηχανικὰ προϊόντα καταγωγῆς οἰασδήποτε τρίτης χώρας, θὰ ἐφαρμόζεται ἀμέσως καὶ ἄνευ ἀνταλλάγματος καὶ ὡς πρὸς τὰ αὐτὰ προϊόντα καταγωγῆς τοῦ ἐτέρου Συμβαλλομένου Κράτους». (Documents de la Société des Nations, no C. 138 N. 43).

Ἐκ τῆς τοιαύτης συμβάσεως οὐδὲν πρακτικὸν ἀποτέλεσμα ἐπετεύχθη πλὴν τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ μηχανισμοῦ παραχωρήσεως τῆς κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις πρὸς ὑπογραφὴν τῆς Γενικῆς Συμφωνίας Δασμῶν καὶ Ἐμπορίου, τῆς ὁποίας ὁμως τὰ πλεονεκτήματα ἐπεξετάθησαν αὐτομάτως καὶ ὡς πρὸς τὰ κράτη τὰ συνδεδεμένα διὰ διμερῶν ἐμπορικῶν συμβάσεων παραχωρουσῶν τὴν ἀπεριόριστον καὶ ἄνευ ὄρων ρήτραν τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου Κράτους.

Ἡ ὡς ἄνω πολυμερῆς Σύμβασις, ἡ ἐν Οὐασινγκτῶνι ὑπογραφείσα, εἶναι ἀπόρροια τῆς τελείως διαφορητικῆς ἀντιλήψεως τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν περὶ ρήτρας ἀπὸ τὴν κοινῶς παραδεδεγμένην ἐν Εὐρώπῃ. Κατὰ τὰς ἀντιλήψεις τῶν Ἀμερικανῶν ἡ ρήτρα πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς παρεχομένη πάντοτε ὑπὸ ὄρους. Ἡ ρήτρα ἀποτελεῖ, τῷ ὄντι, ὑπόσχεσιν ἰσότητος. Ἐγγυᾶται εἰς τὸ Κράτος εἰς τὸ ὁποῖον παρεχωρήθη, ὅτι θὰ τύχῃ τῆς μεταχειρίσεως ἡ ὁποία ἐπιφυλάσσεται εἰς οἰονδήποτε ἄλλο Κράτος. Ἐπομένως θὰ ἐτύγχανε καλυτέρας μεταχειρίσεως καὶ θὰ ἀπελάμβανε ἐνὸς μὴ δικαιολογουμένου προνομίου ἐὰν ἐπετύγχανε δωρεὰν τὰ πλεονεκτήματα τὰ ὁποῖα αἱ ἄλλαι χῶραι ὑπεχρεώθησαν νὰ ἐξαγοράσουν μὲ ἀνταλλάγματα. Ἐπεδιώκετο οὕτω ἐξουδετέρωσις τοῦ βασικοῦ τούτου μειονεκτηματός τῆς ρήτρας, τῆς ἐπεκτάσεως δηλονότι πάσης νέας παραχωρήσεως εἰς ὅλα τὰ Κράτη χωρὶς ἀντάλλαγμα ἐκ μέρους των, ἵνα μὴ μειοῦται ἡ πραγματικὴ ἀξία ταύτης.

Τὰ μειονεκτήματα καὶ τὰ πλεονεκτήματα τῆς ρήτρας τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου Κράτους συνεζητοῦντο ἕκτοτε ὑπὸ τῶν κύκλων τῆς διεθνοῦς οικονομικῆς δράσεως, ἡ ὁποία ἀνεζήτει μέθοδον ἐξουδετερώσεως τῶν μειονεκτημάτων ταύτης. Ἡ βασικὴ ὁμως ἀρχὴ τῆς ρήτρας εἶναι ἡ καθίερσις ἐνότητος μεταχειρίσεως τῶν διαφόρων Κρατῶν εἰς τὰς μεταξύ των σχέσεις. Θὰ ἦτο ἐπομένως παραγνώριστις τῆς ἀρχῆς ταύτης ἂν ἀπεστεροῦντο τὰ Κράτη ταύτης. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐν τῇ πράξει ἰσότης δὲν ὑπάρχει, δεδομένου ὅτι τὰ διάφορα Κράτη δὲν εὐρίσκονται εἰς τὴν ἴδιαν οικονομικὴν ἀνάπτυξιν καὶ ὡς εἶναι φυσικὸν δημιουργεῖ παράπονα ἢ ἐφαρμογὴ τῆς ρήτρας. Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἐπεχειρήθη ἡ ἐξεύρεσις μέσων καὶ μεθόδων ἀμβλύνσεως ὠρισμένων οικονομικῶν συνεπειῶν τῆς ρήτρας, τὰ προβλήματα ὁμως τὰ ὁποῖα ἐδημιουργοῦντο εἰς τὰ διάφορα Κράτη, τὰ ἐπιθυμοῦντα ἰσότητα μεταχειρίσεως εἰς τὰς ἀγορὰς τοῦ ἐξωτερικοῦ ἦσαν

ἀπορροεῦσας ἐκ τῆς ρήτρας τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου Κράτους, πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως προσπορισθοῦν ἐκ Κρατῶν συμμετεχόντων εἰς πολυμερεῖς συμβάσεις τοῦ τύπου τοῦ κατωτέρω ἀναλυομένου, τὰ πλεονεκτήματα ἢ τὰς εὐνοίας τῶν ὁποίων ἀπολαοῦν τὰ εἰς τὰς συμβάσεις ταύτας μετέχοντα Κράτη.

Τὸ παρὸν ἄρθρον ἀναφέρεται εἰς τὰς οικονομικὰς πολυμερεῖς συμβάσεις γενικῆς ἐφαρμογῆς, αἱ ὁποῖαι περιλαμβάνουν ἐμπορικὴν ζώνην ἀρκούντως ἐκτεταμένην καὶ αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὡς σκοπὸν τὴν διευκόλυνσιν καὶ τὴν τόνωσιν τοῦ Διεθνοῦ ἔμπορίου ἢ ἄλλων διεθνῶν οικονομικῶν σχέσεων καὶ εἰς τὰς ὁποίας ἅπαντα τὰ Κράτη δύνανται νὰ προσχωρήσουν.

Ἄρθρον 2. Παρὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἁρθρου 1, ἕκαστον συμβαλλόμενον μέρος δύναται νὰ ἀπαιτήσῃ ἀπὸ Κράτος μὲ τὸ ὁποῖον θὰ ἔχη συνάψῃ σύμβασιν περιέχουσαν τὴν ρήτραν τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου Κράτους, τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ρήτρας ταύτης, ἐφ' ὅσον τὸ εἰρημένον συμβαλλόμενον μέρος χορηγεῖ ἐν τῇ πράξει εἰς τὸ εἰρημένον Κράτος τὰ πλεονεκτήματα τὰ ὁποῖα ἀπαιτεῖται.

καὶ πολλὰ καὶ ποικίλα. Δεδομένου ὅτι ἀποκλεισμός τῆς ρήτρας ἀπὸ τὰς συμβάσεις ἦτο ἀπαράδεκτος ἐπεχειρήθη ἐξεύρεσις λύσεως διὰ τῆς καθιερώσεως ὀρισμοῦ διὰ διεθνoῦς συμβάσεως, ὁ ὁποῖος τελικῶς καθιερώθη μὲ περιεχόμενον κατὰ βάσιν τὴν ἀπεριόριστον παραχώρησιν ταύτης.

Μεταπελευθερωτικῶς ἀνάλυσις τοῦ περιεχομένου τῆς ρήτρας τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου Κράτους δίδεται διὰ τοῦ Χάρτου τῆς Ἀβάνας. Διὰ τῶν διατάξεων τοῦ σχεδίου τῆς ἐν λόγῳ συμφωνίας περὶ ἐμπορίου καὶ ἀπασχολήσεως, καθορίζεται πρῶτον ἡ ἔκτασις τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ρήτρας, τόσον ἀπὸ ἀπόψεως ἐφαρμογῆς δασμῶν καὶ φόρων ἐν γένει, ἐπὶ εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς προϊόντων καὶ κυκλοφορίας τούτων ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, ὅσον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἐφαρμογῆς τῶν ποσοτικῶν περιορισμῶν καὶ τῶν συναλλαγματικῶν διατυπώσεων καὶ δευτέρον, ἡ ἔκτασις τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἐξαιρέσεων ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς μὴ διακρίσεως, τῶν δασμῶν προτιμήσεως, τῶν ἐπιχορηγήσεων εἰς τὴν ἐξαγωγήν, τῶν δασμῶν ἀντιτάμπικ καὶ ἀντισταθμιστικῶν καὶ ἐν γένει τῶν διὰ τῆς ἐν λόγῳ συμφωνίας συγχωρουμένων ἐξαιρετικῶν μέτρων ⁽⁵⁾. Τὰς σχετικὰς πρὸς τὸ θέμα τοῦτο διατάξεις τοῦ Χάρτου τῆς Ἀβάνας περιέλαβε αὐτοῦσις ἡ Γενικὴ Συμφωνία Δασμῶν καὶ Ἐμπορίου ⁽⁶⁾.

5) Ἄρθρα 16ον ἕως 45ον Χάρτου Ἀβάνας (Ἐκδοσις Ὑπουργείου Συντονισμοῦ).

6) Βλ. κείμενον Συμφωνίας εἰς Δελτίον Διευθύνσεως Τελωνείων, ἀρθ. 34, σελ. 60 καὶ ἐπ.